

Исабел Алиенде „Дневникът на Мая“

Преди една седмица баба ме прегърна без сълзи в очите на летището в Сан Франциско и ми повтори няколко пъти, ако ми е мил поне малко животът, да не влизам във връзка с никой познат, докато не се уверим, че враговете ми са се отказали да ме търсят. Моята Нини е параноичка, подобно на всички жители на Независимата народна република Бъркли, които се смятат за преследвани от правителството и от извънземни, ала в моя случай тя не преувеличаваше – макар и крайно сериозни, всички предохранителни мерки бяха недостатъчни. Връчи ми тетрадка от сто листа, за да си водя дневник, както между осем- и петнайсетгодишна възраст, преди съдбата ми да направи рязък завой. „Ще имаш предостатъчно време да скучаеш, Мая. Използвай го, за да опишеш монументалните щуротии, които извърши, та дано ги осмислиш“, ми каза. Съществуват няколко мои дневници, захванати с широк скок, които дядо ми грижливо пазеше в бюрото си, а сега моята Нини държи в кутия за обувки под леглото. Този дневник ще е девети поред. Нини смята, че въпросните записки ще са ми от полза, когато отида при психоаналитик, тъй като в тях се съдържа ключът към заплетения възел на моята личност; но ако ги прочете, ще види, че изобилстват с истории, способни да объркат и самия Фройд. По принцип баба ми не изпитва доверие към специалисти, които изискват да им се плаща на час, тъй като резултати, постигнати бързо, ѝ се струват съмнителни. Все пак тук се изключват психиатрите, тъй като един от тях я спаси от депресия и я измъкна от капана на магиите, когато я прихвана да контактува с покойници.

Прибрах тетрадката в раницата си, колкото да не я обидя, но без никакво намерение да я използвам; истина е обаче, че тук времето се влачи, и като пише, човек запълва някак си часовете. Тази първа седмица изгнаничество ми се стори безкрайно дълга. Намирам се на малко, почти незабележимо на картата островче, върната обратно в Средновековието. Трудно ми е да пиша за живота си, понеже не знам до каква степен се основавам на спомени и доколко всичко е плод на моето въображение; неподправената истина често е отегчителна и затова несъзнателно я променям, понякога преувеличавам, ала съм си поставила за цел да поправа този свой недостатък и в бъдеще да сведа лъжите до минимум. И така днес, когато дори индианците яномами от поречието на Амазонка ползват компютри, аз пиша на ръка. Напредвам бавно и сякаш нижа думи на китайски – дори на мен ми е трудно да ги разчета, но предполагам, че с всяка страница писанието ми ще става по-ясно. Да пишеш е като да караш колело – не се забравя, дори няколко години да не си се упражнявал. Опитвам се да следвам хронологията на събитията, понеже някакъв ред е задължителен и реших, че така ще ми е най-лесно, ала губя нишката, оплитам се в отклонения, а после, няколко страници по-късно, се сещам за нещо важно, когато вече няма как да го вмъкна. Паметта ми се движи в кръг, спиралообразно и се мята като акробат.

Казвам се Мая Видал, на деветнайсет години съм, от женски пол, неомъжена и без годеник поради отсъствие на възможности, а не поради придирчивост; родена съм в Бъркли, Калифорния, и съм американска гражданка с временно местожителство на остров, запратен в южния край на географията. Нарекли ме Мая, защото моята Нини си пада по Индия, а на родителите ми не хрумнало друго име, въпреки че разполагали с девет месеца за размисъл. На хинди мая означава „магия, илюзия, сън“. Абсолютно неподходящо за моя характер. Атила би ми отивало повече, защото, където стъпя, трева не никне. Родословието ми започва в Чили с баба, моята Нини, много преди да се родя, защото, ако тя не бе емигрирала, ако не се бе влюбила в моя Попо и не се бе установила в Калифорния, баща ми нямаше да срещне майка ми и аз нямаше да съм аз, а някаква

доста по-различна чилийска девойка. Каква съм всъщност? Висока съм метър и осемдесет, тежа петдесет и осем килограма, когато тренирам активно футбол, и някой и друг килограм отгоре, когато се запусна; имам мускулести крака, непохватни ръце, синьо-сиви очи, в зависимост от часа на деня, и ми се струва, че съм руса, ала не мога да твърдя със сигурност, защото от няколко години не съм виждала естествения цвят на косата си. Не наследих екзотичната външност на баба – с нейната маслиненна кожа и тъмни кръгове под очите, които ѝ придават изтерзан вид, нито пък на моя баща – снажен като тореадор и също толкова суетен; не приличам и на дядо си – моя великолепен Попо, защото, за съжаление, с него не съм свързана биологически, тъй като той е втори мъж на моята Нини.

Приличам на майка си – поне по ръст и по цвят. Не била принцеса на Лапония, както смятах като невръстна, а датска стюардеса, в която моят баща, пилот от гражданската авиация, се влюбил във въздуха. Бил прекалено млад да се задомява, ала си втълпил, че тя е жената на живота му, и я преследвал упорито, докато накрая тя отстъпила, понеже ѝ дошло до гуша. А може би защото била бременна. Важното е, че се оженили и след по-малко от седмица се разкаjali, но останали заедно, докато се родя. Няколко дни след моето раждане, докато съпругът ѝ изпълнявал полет, майка ми си стегнала куфара, увила ме в бебешко одеяло и с такси отишла на гости на свекъра и свекърва си. Моята Нини се подвизавала в Сан Франциско да протестира срещу войната в Залива, но моят Попо бил вкъщи и поел вързоп, който майка ми му подала без много обяснения, след което изтичала обратно до чакащото я такси. Внучката била толкова лека, че се побирала в дланта на дядото. Не след дълго датчанката изпратила по пощата документите за развод и заедно с тях – отказ от майчински права над дъщеря си. Майка ми се казва Марта Отер и аз се запознах с нея през едно лято като осемгодишна, когато баба и дядо ме заведоха в Дания.

Сега живея в Чили, родината на моята баба Нидия Видал, където океанът поглъща хапка след хапка от сушата и южноамериканският континент се рони на острови. За да сме съвсем точни, намирам се в Чилое, в района на езерата, между 41-ви и 43-ти паралел южна ширина, в архипелаг с приблизителна площ от девет квадратни километра и около двеста хиляди жители – всички по-ниски от мен. На мапудунгун – езика на тукашните туземци, Чилое означава „земя на кауилес“ – вресливи черноглави чайки, въпреки че повече би му подходило да се казва земя на дървета и картофи. Освен Исла Гранде, където се намират най-населените градове, има множество малки острови, включително необитаеми. Някои са групирани по три и по четири и са разположени толкова близо един до друг, че при отлив се сливат по суша, ала аз нямах късмет да се озова на подобно място – живея на четирийсет и пет минути път с моторница при спокойно море от най-близкото село.

Пътуването ми от Северна Калифорния до Чилое започна в достолепния жълт фолксваген на баба ми, който от 1999 година насам е претърпял седемнайсет катастрофи, но се движи стремително като ферари. Тръгнах наред зима в един от онези ветровити и дъждовни дни, когато заливът на Сан Франциско става безцветен и пейзажът изглежда като нарисуван с перо в бяло, черно и сиво. Баба ми шофираше в своя неподражаем стил, давейки колата, вкопчена във волана като в спасителен пояс, вперила поглед в мен повече, отколкото в пътя, погълната да ме наставлява. Все още не ми е обяснила къде точно ме изпраща – Чили, каза единствено това, когато начерта план, с който да ме изведе оттук. В колата ми разкри подробностите и ми подаде евтин туристически наръчник.

– Чилое? Какво е това място? – попитах.

– Тук е цялата необходима информация – каза, като посочи книгата.

– Изглежда страшно далеч...

– Колкото по-далеч отидеш, толкова по-добре. В Чилое имам приятел – Мануел Ариас, той е единственият човек на този свят освен Майк О'Кели, когото бих се осмелила да помоля да те скрие за една-две години.

– Една-две години! Ти не си с всичкия си, Нини!

– Слушай, момиченце, има моменти, когато човек губи контрол над собствения си живот, нещата просто те връхлитат. Ти си точно в такъв момент – събщи с нос, залепен за предното стъкло, опитвайки да се ориентира, докато се лутахме като слепци сред плетеницата от магистрали.

Пристигнахме запъхтени на летището и се сбогувахме без сантименталности; последният ми спомен от нея е как се отдалечава с давец се фолксваген в дъжда.

Пътувах няколко часа до Далас, приклепана между прозореца и някаква дебелана, миришеща на печени фъстъци, а после още десет часа в друг самолет до Сантяго, неспособна да поспя и гладна, потънала в спомени, мисли или зачетена в книгата за Чилое, която възхваляваше природните хубости, дървените църкви и селския живот. Изтръпнах. Слънцето изгряваше на 2 януари 2009 година в едно оранжево небе, над лилавите върхове на непохватимите, вечни и неизбродими Анди, когато гласът на пилота оповести, че започваме да се снижаваме. Не след дълго изникнаха зелена долина, редици от дървета, засети плата и в далечината се очерта Сантяго, родното място на баба ми и баща ми, където се пази тайнствен къс от историята на моето семейство.

Знам много малко за миналото на баба, тя го споменава рядко, сякаш животът ѝ е започнал, когато се е запознала с моя Попо. През 1974 година в Чили починал първият ѝ мъж, Фелипе Видал, няколко месеца след като военният преврат свалил от власт социалистическото правителство на Салвадор Алиенде и установил диктатура в страната. След като овдовяла, тя решила, че не желае да живее в репресивен режим, и емигрирала в Канада със сина си Андрес – моя баща. Той не може да допълни нищо съществено към този разказ, защото помни много малко от своето детство, но все още обожава баща си, от когото са се запазили единствено три снимки. „Никога вече няма да се върнем тук, нали?“, подхвърлил Андрес в самолета, който ги отвеждал в Канада. Не било въпрос, а обвинение. Бил на девет години, изведнъж пораснал през последните месеци и искал обяснение, понеже долавял, че майка му се опитва да го предпази с помощта на полуистини и лъжи. Посрещнал хладнокръвно новината за внезапния инфаркт на баща си и вестта, че той е погребан, без синът да види тялото и да се прости. Малко след това се озовал в самолет на път за Канада. „Разбира се, че ще се върнем, Андрес“, уверила го майка му, ала той не ѝ повярвал.

В Торонто ги посрещнали доброволци от Комисариата за бежанци, които им предоставили подходящи дрехи и ги настанили в мебелиран апартамент със застлани легла и зареден хладилник. През първите три дни, докато имали храна, майка и син не си показали носа навън, разтреперани от самота, ала на четвъртия ден се появила една социална работничка, която говорела добре испански, и им съобщила какви са привилегиите и правата на всеки канадски гражданин. Като начало изкарали интензивен курс по английски и детето било записано в съответното училище. Нидия си намерила работа като шофьор, за да си спести унижението да получава милостиня от държавата, без да работи. То било най-неподходящата професия за моята Нини, защото, ако днес тя шофира умопомрачително, по онова време се подвизавала още по-трагично на волана.

Кратката канадска есен отстъпила пред полярна зима, прекрасна за Андрес – сега му викали Анди, – който открил щастието да кара кънки на лед и ски, но непоносима за

Нидия, която непрекъснато мръзнела и не успявала да превъзмогне скръбта по загубените съпруг и родина. Настроението ѝ не се повдигнало с настъпването на една неубедителна пролет, нито с цветята, които като мираж поникнали за една нощ там, където преди имало твърд сняг. Чувствала се без корени и държала куфара си готов, очаквайки да се завърне при първа възможност в Чили – веднага щом падне диктатурата, но не предполагала, че тя ще се задържи шестнайсет години на власт.

Две години живяла Нидия Видал в Торонто, броейки дните и часовете, и ето че един ден се запознала с Пол Дитсън II, моя Попо, преподавател от Калифорнийския университет в Бъркли, който пристигнал в Канада да изнесе лекции за някаква изплъзваща се планета, чието съществуване той се опитвал да докаже посредством поетични изчисления и подскоци на въображението. Моят Попо бил един от малцината афроамерикански астрономи в една професия, където решително преобладават белокожи, ползвал се със славата на светило в своята област и бил автор на няколко книги. Като млад живял една година край езерото Туркана в Кения и изучавал древните мегалити в района; създал теория, основана на археологически открития, че тези базалтови колони представляват астрономически обсерватории и били използвани триста години преди новата ера във връзка с лунния календар Боран, който все още се употребява от етиопските и кенийските пастири. В Африка се научил да наблюдава небето без предразсъдъци и така заподозрял за съществуването на невидимата планета, която впоследствие напразно търсил из небето с помощта на най-мощни телескопи.

Университетът в Торонто го настанил в апартамент за гостуващи академици и му наел кола чрез една агенция; така на Нидия Видал се паднала задачата да му осигури транспорт по време на престоя. Като разбрал, че е чилийка, Попо ѝ разказал как посетил обсерваторията „Ла Силя“ в Чили, как в Южното полукълбо се наблюдават непознати на север съзвездия – като галактиките Малък Магеланов облак и Голям Магеланов облак, и че на места нощите са толкова ясни и климатът толкова сух, че съществуват идеални условия за изследване на небосвода. Така било открито, че галактиките се групират във фигури, наподобяващи паяжини.

По силата на една от онези случайности, дето ги описват в романите, той завършил посещението си в Чили в същия ден на 1974 г., в който тя напуснала страната и се отправила със сина си за Канада. Хрумва ми, че може би по едно и също време са чакали своя полет на летището, без да се познават, но според тях това е невъзможно, защото той би забелязал толкова красива жена, а и тя би го видяла, тъй като по онова време в Чили всеки чернокож привличал вниманието, особено строен и добре сложен като моя Попо. На Нидия ѝ била достатъчна една сутрин на волана, за да разбере, че пътникът отзад притежава рядко съчетание на блестящ ум с въображение на мечтател, но е напълно лишен от здрав разум, с каквото тя била природно надарена. Моята Нидия така и не успя да ми обясни кое точно я навело на подобен извод наред с натоварения трафик, но е факт, че преценката ѝ била безпогрешна. Астрономът блуждаел така, както планетата, дето търсел в небесата; можел да пресметне за миг колко време е необходимо на космически кораб, движещ се със скорост 28 286 км в час, за да стигне до Луната, но бил напълно безпомощен пред електрическа кафеварка. Тя от години не била изпитвала онзи неописуем трепет на любовта и този мъж, толкова различен от всички, които била познала през своя трийсет и шест годишен живот, я заинтригувал и привлякъл.

Моят Попо бил доста стреснат от дръзкото ѝ шофиране, но същевременно изпитвал любопитство към тази жена, скрита под възголяма униформа и шапка като на мечкар. Той не бил от мъжете, които лесно се поддават на емоционални изблици, и ако изобщо му минала през ум мисълта да я прелъсти, мигом я отхвърлил като

затруднителна. Моята Нини обаче, която нямала какво да губи, решила да шурмува без заобикалки астронома още преди да са приключили лекциите му. Харесвала неговия набиващ се на очи абаносов цвят и жадувала да го види целия, предчувствала, че имат много общо: той – астрономията, а тя – астрологията, които според нея били горе-долу едно и също. Казала си, че ако и двамата са дошли отдалеч, за да срещнат и кръстосат съдбите си в тази точка на планетата, това е, защото така са разпоредили звездите.